

Tatjana Burzan Snežana Turković

POZNAVANJE DRUŠTVA

za peti razred osnovne škole
priručnik za nastavnike

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
PODGORICA, 2019.

Tatjana Burzan Snežana Turković

Poznavanje društva

za peti razred osnovne škole
priručnik za nastavnike

Izdavač	Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica
Za izdavača	Pavle Goranović, direktor
Glavni urednik	Radule Novović
Odgovorni urednik	Lazo Leković
Urednica	Biljana Miranović
Recenzenti	Prof. dr Slavka Gvozdenović Mr Zoran Lalović Anđela Kostić Mirjana Mijović Zorica Minić
Dizajn korica	Ivan Živković
Lektura	Sanja Marjanović
Korektura	Jasmina Radunović
Grafičko oblikovanje	Slađana Bajić-Bogdanović
Tehnička urednica	Dajana Vukčević

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-303-2301-0
COBISS.CG-ID 40057360

Nacionalni savjet za obrazovanje, Rješenjem br. 023-4362/2019-10 od 26. novembra 2019. godine, odobrio je ovaj priručnik za upotrebu u osnovnim školama.

Copyright © Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica, 2019.

Sadržaj

UVODNA RIJEČ.....	5	5. DRŽAVA I NAROD	33
1. LJUDI SE RAZLIKUJU	7	5.1. Što je narod (1 čas).....	33
1.1. Što znači biti odgovoran u zajednici? (2 časa)	7	5.2. Što je država (1 čas)	35
1.2. Razlike nas obogaćuju (2 časa)	9	5.3. Kako građani glasaju – parlamentarni izbori (1 čas).....	36
1.3. Kako se odnosimo prema ljudima kojima je potrebna pomoć (2 časa)	11	5.4. Što je skladan suživot (1 čas).....	37
1.4. Zašto ljudi žive zajedno (1 čas)	13	5.5. Način života – regije Crne Gore (1 čas)	38
1.5. Zašto dolazi do seoba stanovništva (1 čas)	15	6. UTICAJ PRIVREDE NA RAZVOJ DRUŠTVA	41
2. MOJA OPŠTINA	17	6.1. Osnovni pojmovi o privredi (3 časa) . . .	41
2.1. Opština, opštinski centar (1 čas).....	17	6.2. Uticaj čovjeka na prirodu (2 časa).....	43
2.2. Kako su uređena naselja u mojoj opštini (1 čas)	18	6.3. Značaj zdrave životne sredine (1 čas) ..	45
2.3. Poštovanje graditeljske tradicije (2 časa)	20	6.4. Duh mjesta (2 časa)	47
3. RAZVOJ MJESTA	23	6.5. Uloga saobraćaja u razvoju privrede Crne Gore (2 časa)	48
3.1. Što su kulturno-istorijski spomenici (1 čas)	23	LITERATURA	51
3.2. Prošlost: bliska, daleka i veoma daleka (1 čas)	24	PRILOZI	52
3.3. Narodne nošnje u Crnoj Gori (1 čas) . . .	25		
4. OSNOVNE KARAKTERISTIKE CRNE GORE	27		
4.1. Ime, položaj, veličina (1 čas)	27		
4.2. Glavni grad i Prijestonica Crne Gore (2 časa)	28		
4.3. Veći gradovi Crne Gore (1 čas)	31		

Uvodna riječ

Poštovana kolegice / poštovani kolega,

Priručnik koji je pred Vama sastavni je dio postojećeg udžbeničkog kompleta Poznavanje društva za V razred devetogodišnje osnovne škole. Urađen je prema novim zahtjevima i ishodima u kojima je naglasak na tome što učenik/učenica¹ radi i kako naučeno koristi.

Priručnik će biti olakšica u radu profesorima razredne nastave, s predloženim aktivnostima koje su ostvarljive u uslovima kojima raspolažu naše škole. Naravno, svaki scenario je podložan dopunama u zavisnosti od ličnih sposobnosti i angažovanja. Uvijek je poželjno učenike povesti na određeni lokalitet, spomenik, u neku ustanovu i sl. da bi se bolje ostvarila veza između poznatog, učenog i naučenoga.

Predviđena scenarija obiluju elementima aktivne nastave, te se prožimaju i ponavljanje i usvajanje novoga i utvrđivanje znanja koje prate različite metode rada. Novi pojam uvodi se evociranjem iskustava, definicijom pojma, primjenom pojma i ispitivanjem suprotnih ili srodnih pojmova.

Neke teme zahtijevaju veću angažovanost učenika u smislu nabavke potrebnog materijala za rad, te se učenicima moraju saopštiti ranije kako bi se mogli pripremiti (1.4, 2.3, 3.1, 6.4). Za potrebe istraživačkog rada uvijek treba iskoristiti dio časa ako učenicima treba pojašnjenje ili sugestija u vezi s radom.

Pitanja i zadatke u radnoj svesci, koji su zahtjevni za većinu učenika u odjeljenju, treba raditi na času. Prihvatiti s uvažavanjem učeničke ideje, komentare, zaključke i razmišljanja. Ukoliko se pitanja ili zadaci iz radne sveske daju u vidu domaćeg zadatka, neophodno ih je analizirati na času kako bi ih učenici mogli samostalno uraditi.

Značajan broj predloženih aktivnosti u priručniku zahtijeva rad učenika u manjim grupama. Grupnim oblikom rada stvara se maksimalna motivacija za učešće u procesu učenja. Treba imati na umu da učenje u grupama nosi potencijalne rizike i unaprijed razmišljati o načinima na koji se rizici mogu izbjeći. U praksi se dešava da jedan do dva učenika u grupi realizuje čitav zadatak, dok ostali učenici ostaju pasivni. Zato se preporučuje da individualni rad prethodi grupnom radu, kako bi učenici ono što su individualno savladali primjenili u rješavanju zadatka na nivou grupe. Ukoliko grupe imaju različite zadatke, koji obuhvataju različite segmente gradiva, ne smije se izostaviti faza integracije kako bi svi učenici dobili integrisanu verziju gradiva odnosno postigli predviđene ishode. Na kraju, ali ne i najmanje važno, postavlja se pitanje kako ocijeniti rad grupe i pojedinaca u grupi. Učenike treba unaprijed informisati što će se sve ocjenjivati u grupnom radu i graditi takvu atmosferu u kojoj učenici prihvataju da uspjeh grupe zavisi od angažovanosti svakog njenog člana.

Na kraju scenarija predložene su aktivnosti razgovora, rezimiranja, diskusija koje će vam pomoći da procijenite koliko su učenici obogatili svoja znanja i razumjeli učeno. Učenici će se oslobađati treme, postavljajući pitanja i davati odgovore, pojačavajući se motivacija za rad. Svakako će naučiti kako da naučeno iskoriste. Na kraju priručnika su prilozima koji su potrebni za pojedina scenarija. Možete ih kopirati za potrebe časa.

Zadaci su brojni. Pokušajmo da ih uspješno ostvarimo na obostrano zadovoljstvo. Srećno!

Autorke

¹ Primijetićete da je tekst priručnika većinom napisan u jednom rodu. Namjera nam je bila da postignemo jednostavnost, preciznost i jasnoću. Podrazumijeva se, dakle, da se sve napisano odnosi na oba roda.

1. LJUDI SE RAZLIKUJU

1.1. Što znači biti odgovoran u zajednici? (2 časa)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni kako pojedinac dijeli odgovornost u razvoju zajednice
- primijeni različite strategije sučeljavanja emocija, donošenja odluka i rješavanja različitih pitanja

Sadržaj/pojmovi

odgovornost, dozvoljeno, nedozvoljeno, zajednica, pojedinac, pravila, obaveze, konflikti, govor tijela, osjećanja

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, radna sveska, školska tabla, hamer papir

Aktivnosti učenika

Prvi čas

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici daju asocijacije na pojam *odgovornost*. Odgovaraju na pitanje na što prvo pomisle kada čuju riječ odgovornost. Dobijeni odgovori se pišu na tabli. Komentarišu.

Aktivnost 2 (10 min)

Rad u paru. Učenici osmišljavaju po dvije asocijacije koje pripadaju kolonama:

1. Odgovoran/odgovorna prema sebi;
2. Odgovoran/odgovorna prema drugima i
3. Odgovoran/odgovorna prema zajednici.

Učenici na nivou odjeljenja komentarišu asocijacije u svim kolonama. Uz obrazloženje, predlažu premještanje asocijacija iz jedne kolone u drugu.

Aktivnost 3 (20 min)

Učenici u paru posmatraju ilustracije (udžbenik, str. 7). Opisiju prostor, osobe, situacije. Odgovaraju na pitanja: Ko je odgovorno postupio? Zašto tako misle?

Nastavnik inicira razgovor o tome što je odgovorno ponašanje i što se njime postiže: u školi, u saobraćaju, u parku, na sportskim stadionima, dječjim igralištima, u bioskopskim salama.

Komentarišu posljedice neodgovornog ponašanja. Na kraju navode kako mogu i sami da doprinesu odgovornom ponašanju u zajednici u kojoj žive (odgovorno završavati svoje obaveze, poštovati saobraćajne znake, čuvati zajedničku imovinu).

Aktivnost 4 (10 min)

Učenici čitaju tekst u radnoj svesci (strana 4. i 5, zadatak 3). U datom tekstu podvlače aktivnosti učenika u lokalnoj zajednici. Zatim navode primjer aktivnosti kojom su oni doprinijeli ili kojom bi mogli doprinijeti razvoju zajednice kojoj pripadaju. Na osnovu urađenog i naučenog objašnjavaju kako pojedinac dijeli odgovornost u razvoju zajednice. Komentarišu na nivou odjeljenja.

Drugi čas

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici na primjeru odjeljenjske zajednice ili drugih društvenih grupa kojim pripadaju navode pravila i propise na osnovu kojih funkcionišu.

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici slobodno šetaju po učionici. Na znak nastavnika stanu i uhvate za ruku prvog do sebe. Tako formiraju parove. Dogovaraju se ko će biti osoba A, a ko osoba B. Osoba A tijelom pokazuje neko osjećanje, osoba B govorom tijela verbalizuje i navodi kako se osoba A osjeća. Mijenjaju uloge. Kada se ova aktivnost završi, učenici komentarišu koliko su bili uspješni u prepoznavanju osjećanja iskazanih putem govora tijela. Razumiju da je za uspješnu komunikaciju važno da govor tijela bude usklađen s unutrašnjim osjećanjima i da verbalnu i neverbalnu komunikaciju prate određena osjećanja.

Aktivnost 3 (15 min)

Nastavnik inicira razgovor o nesuglasicama, razlikama u mišljenju, konkurenciji, nepravdi koje se ponekad dešavaju između članova određenih društvenih grupa.

Učenici posmatraju i analiziraju ilustracije (udžbenik, str. 9). Opisuju različite situacije.

Odgovaraju na pitanja: Kako je tekao *razgovor* između osoba koje su u sukobu? Što je bio problem? Kako su se osjećali tokom konflikta (koristi eskalator emocija, udžbenik, str. 9)? Kako je problem riješen? U situaciji u kojoj problem nije riješen predlažu novo rješenje.

Učenici saopštavaju odgovore na postavljena pitanja i komentarišu. Razumiju da su konflikti sastavni dio naše svakodnevice, da imaju početak, razvijaju se, dobijaju na jačini, zaoštravaju se i traju.

Aktivnost 4 (10 min)

Učenici razgovaraju o tome zašto je važno primijeniti različite strategije rješavanja nesuglasica i rješavanja različitih pitanja, uvažavajući sve zainteresovane strane.

Domaći zadatak: radna sveska, str. 6 i 7, zadaci 8 i 9.

1.2. Razlike nas obogaćuju (2 časa)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede različitosti u zajednici (starost, religija, nacionalnost, društveno-ekonomski status, kulturne razlike)
- objasni razliku između pola i roda i načina na koji se rod oblikuje u društvu, odnosno kulturi

Sadržaj/pojmovi

pol, rod, starost, religija, nacionalnost, socijalni status, kultura

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, radna sveska, prilozi 1, 2, 3, 4

Aktivnosti učenika

Prvi čas

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici se dijele u grupe od četiri ili pet članova. Zadatak svih grupa je da na listici najprije napišu pet zajedničkih osobina koje su uočljive (npr. svi nosimo patike, većina nosi farmerice, bića smo). Zajednička osobina može biti i ona koju imaju tri člana od četiri ili četiri člana od pet. Učenici iznose svoja zapažanja.

Zatim pišu pet zajedničkih osobina koje nijesu uočljive (npr. svi volimo časove fizičkog vaspitanja, svi smo pročitali lekturu, svi volimo rok muziku). Učenici iznose svoja zapažanja. Komentarišu uočene sličnosti i različitosti.

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici posmatraju fotografije u udžbeniku na str. 10. Saopštavaju što je prikazano na fotografijama. Opisuju osobe, predmete, prostor. Navode razlike prikazanih društvenih grupa (starost, pol).

Aktivnost 3 (15 min)

Učenici čitaju podatke date grafikonom: Sastav stanovništva u Crnoj Gori po nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti (udžbenik, str. 11). Uočavaju da je brojevima označen broj stanovnika, obojenim stubićima nacionalna i vjerska pripadnost. Visina stubića pokazuje broj pripadnika određene vjere ili nacije. Učenici, koristeći se legendom, čitaju sastav stanovništva Crne Gore prema nacionalnoj pripadnosti. Razumiju da na prostoru Crne Gore i drugih država žive stanovnici različite nacionalne pripadnosti.

Posmatrati grafikon: Stanovništvo Crne Gore prema vjeroispovijesti (udžbenik, str. 11). Učenici čitaju grafikon (provjeriti da li su razumjeli način prikazivanja podataka grafikonom). Razumiju razlike u odnosu na vjeroispovijest. Razumiju da na prostoru Crne Gore i drugih država žive stanovnici različitih vjeroispovijesti.

Aktivnost 4 (10 min)

Učenici posmatraju grafikon o sastavu stanovništva njihove opštine, urađen prema nacionalnoj pripadnosti. Razgovarati o podacima prikazanim na grafikonu. Učenici tumače i zapažaju brojnost stanovnika prema nacionalnoj pripadnosti. Isto uraditi i s grafikonom urađenim prema vjerskoj pripadnosti u opštini.

Drugi čas

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici izgovaraju asocijacije na riječ *žena*. Zapisati ih na tabli. Učenici izgovaraju asocijacije na riječ *muškarac*. Zapisati ih na tabli. Komentarišu sve sličnosti i razlike između muškaraca i žena, kao i oko kojih osobina su najmanje saglasni.

Aktivnost 2 (5 min)

Učenici posmatraju crno-bijele fotografije beba sa zadatkom da im odrede pol (Prilog 1). Zatim posmatraju fotografije istih beba u boji, na njima su neke bebe obučene u roze, a neke u plavu odjeću (Prilog 2). Nastavnik traži da učenici odrede pol. Učenici objašnjavaju zašto im je bilo lakše odrediti pol posmatrajući fotografije u boji. Nastavnik objašnjava da je pol biološki određen, a da se rod odnosi na društveno izgrađene uloge muškarca i žene.

Aktivnost 3 (5 min)

Učenici (u paru) posmatraju ilustracije u udžbeniku, str. 13. Uočavaju koje su rodne uloge predstavljene. Izdvajaju najbitnije razlike. Iznose svoj stav o tome da ženama treba da budu dostupna sva odgovorna mjesta u državi i društvu.

Aktivnost 4 (5 min)

Učenici određuju da li se asocijacije iz aktivnosti 1, zapisane na tabli, odnose na rod ili pol. Zatim, koristeći se tekstem iz udžbenika (str. 12), ispunjavaju tabelu u kojoj su dvije kolone. U jednoj

piše pol (pol: biološki odeden), a u drugoj koloni rod (rod: društveno izgrađena uloga muškarca i žene). Komentarisati napisano. Razumiju da rodne razlike postaju vidljive kroz ponašanje, osjećanja i mišljenja određene ličnosti.

Aktivnost 5 (15 min)

Igra glume. Nekoliko učenika glumi dvije porodične situacije. Prvu porodicu karakteriše neravnopravna raspodjela kućnih i drugih porodičnih obaveza, majka nosi teret obaveza, dok u drugoj vladaju harmonični, ravnopravni odnosi. Učenici unutar svojih grupa vježbaju uloge, koristeći tekst (prilozi 3 i 4). Ostali učenici prate predstavljanje grupa i njihov zadatak je da iznesu svoj stav o obje porodice. Razumiju važnost podjele obaveza i odgovornosti i da ne postoje muški i ženski poslovi.

Aktivnost 6 (10 min)

Nastavnik inicira razgovor o rodnoj ravnopravnosti, odnosno o ravnopravnosti muškaraca i žena: pri zapošljavanju, visini novčane nadoknade za iste poslove, o jednakim mogućnostima za ostvarivanje svih prava i sloboda.

Napomena: Poslije prvog časa grupama podijeliti zadatak da za jednu od kultura u Crnoj Gori (crnogorska, srpska, albanska, muslimanska, hrvatska, bošnjačka, romska) sakupe slikovni i tekstualni materijal, prema zadatku iz udžbenika na str. 20. Za realizaciju teme: Zašto ljudi žive zajedno.

1.3. Kako se odnosimo prema ljudima kojima je potrebna pomoć (2 časa)

Ishodi učenja	Tokom učenja učenik će moći da: <ul style="list-style-type: none">– definiše oblike saradnje i uzajamne pomoći (volonterski rad, udruženja)– razvija i njeguje humanost i razumijevanje potreba i interesa drugih, dajući doprinos ukupnom kulturnom razvoju
Sadržaj/pojmovi	udruživanje, uzajamna pomoć, razvoj zajednice, socijalno ugroženi, humanost
Nastavna sredstva i pomagala	udžbenik

Aktivnosti učenika

Prvi čas

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici posmatraju fotografije u udžbeniku na str. 14. Nabrajaju što je prikazano na fotografijama. Opisuju osobe, predmete, prostor. Utvrđuju moguće probleme.

Povezuju s okruženjem. Navode primjere sa sličnim problemima.

Aktivnost 2 (6 min)

Učenici navode primjere iz okruženja kako zajednica pomaže licima kojima je potrebna pomoć (npr. povoljne cijene ljetovanja za penzionere i socijalno ugrožene, popusti u prodavnicama za penzionere, besplatne stomatološke usluge, paketi hrane, kosi prilazi ustanovama, zvučni signali na semaforima).

Učenici saopštavaju načine kojima oni mogu pomoći starim licima, socijalno ugroženim i osobama sa smetnjama u razvoju (druženje, čitanje novina i knjiga, nabavka osnovnih namirnica i novina iz obližnje prodavnice...)

Aktivnost 3 (24 min)

Po tri grupe rade isti zadatak. Koristeći se udžbenikom, str. 15, odgovaraju na pitanja: Kakvu korist od udruženja imaju njegovi članovi i cijela zajednica? Kako se formiraju udruženja?

Tri grupe rade isti zadatak. Koristeći se udžbenikom, str. 15 i 16, odgovaraju na pitanja: Što je volonterizam? Kakvu korist od volontiranja imaju osobe kojima je potrebna pomoć, a kakvu korist ima zajednica?

Grupe koje su imale isti zadatak, u okviru nove grupe, izlažu i usaglašavaju zaključke.

Diskutuju o oblicima saradnje i uzajamne pomoći među ljudima:

Zašto je važno da se osobe s istim problemima udružuju?

Zašto je važno razvijati volonterski duh kod pojedinaca i društva u cjelini?

Drugi čas

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici izgovaraju asocijacije na riječ *human* (brainstorming). Nastavnik zapisuje na tabli prijedloge. Svaki prijedlog komentarišu.

Učenici objašnjavaju riječi zapisane na tabli: pomoć, razumijevanje, ljubaznost, prihvatanje, suosjećanje, neugrožavanje, empatija, poštovanje, navodeći primjere. Povezuju ih s pojmom *humanist* i upoređuju s njihovim asocijacijama. Zaključuju da su to odlike humane osobe.

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici razgovaraju o humanitarnoj akciji za koju su čuli. Iznose svoja zapažanja. Gdje je, kad i za koga akcija izvedena, ko je pokrenuo, kako su se ponašali, osjećali, izgledali oni koji su akciju sproveli, a kako oni kojima je akcija bila namijenjena.

Navode primjere kada su oni bili humani, kada je i kako bio human neko iz njihove okoline.

Aktivnost 3 (25 min)

Učenici zaključuju koju bi humanu akciju mogli predložiti učenicima svoje škole, kome bi je i kad posvetili (npr. sakupljanje odjeće, obuće, igračaka, knjiga). U aktivnost možete uključiti članove Preduzetničkog kluba škole.

Rad u grupama. Prva grupa ima zadatak da predloži potreban materijal i način kako da se nabavi (npr. kutije, papir, lijepak, flomasteri).

Druga grupa ima zadatak da predloži organizacioni tim (npr. osobe koje će rukovoditi akcijom, broj osoba koje će učestvovati u akciji), faze realizacije i vrijeme pojedinih faza.

Treća grupa osmišljava načine na koje će se pribavljati pomoć.

Četvrta grupa osmišljava program za dan realizacije.

Diskusija o temi: Humanost na djelu. Zašto je važno razvijati i njegovati humanost?

1.4. Zašto ljudi žive zajedno (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni prednosti življenja u multietničkoj i multikulturalnoj sredini i procijeni kvalitet života u zajednici s aspekta poštovanja građanskih, vjerskih i nacionalnih prava
- primijeni istraživačke vještine i izrađuje jednostavne studije

Sadržaj/pojmovi

različitost u zajednici, razvoj zajednice, kultura, multikultura, suživot

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik

Napomena

Učenici su na nekom od prethodnih časova dobili zadatak da (podijeljeni u grupe) urade istraživanja. Za ovaj čas učenici su pripremili slikovni i tekstualni materijal.

Aktivnosti učenika

Prvi čas

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici posmatraju fotografije (udžbenik, str. 18). Opisuju osobe i prostor. Odgovaraju na pitanja: Koji su razlozi zajedništva osoba na fotografijama? Koje potrebe zadovoljavaju?

Aktivnost 2 (15 min)

Učenici čitaju i objašnjavaju definicije date u udžbeniku (str. 18) o kulturi i multikulturalnosti. Razgovaraju o pročitanom, sažimanjem u nekoliko najvažnijih riječi: stil života, poštovanje, različitost, saradivanje, zajedništvo, razumijevanje.

Komentarišu svaku riječ pojedinačno s aspekta poštovanja građanskih, vjerskih i nacionalnih prava svih stanovnika Crne Gore.

Aktivnost 3 (20 min)

Rad u grupama. Svaka grupa ima zadatak da obradi kulturne odlike jednog naroda u Crnoj Gori (Crnogoraca, Srba, Albanaca, Muslimana, Hrvata, Bošnjaka, Roma). Koristeći se prikupljenim materijalom i tekstem iz udžbenika na str. 19, učenici odgovaraju na pitanje: Koje su osnovne kulturne odlike naroda koji predstavljaju?

Izveštaji grupa.

Razgovaraju zašto je važno upoznati običaje, vjeru, kulturu onih koji su drugačiji.

Drugi čas

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici predstavljaju istraživačke vještine koje su koristili prilikom prikupljanja slikovnog i tekstualnog materijala za zadatak na temu: Različite kulture u Crnoj Gori (pitanja koja su postavljali, informacije gdje tražiti materijal, izvore koje su koristili). Procjenjuju pojedinačan doprinos rada u grupi.

Aktivnost 2 (23 min)

Na osnovu prikupljenog materijala, nastavnik zajedno s učenicima, izrađuje jednostavnu studiju, koja će imati sve predviđene elemente istraživačkog rada. Prvo zajedno odrede temu. U odnosu na temu istraživanja, od prikupljenog materijala odvoje bitno od manje bitnog. Analiziraju izdvojene podatke i na kraju izlažu. Inicirati razgovor o vještinama koje su koristili prilikom izrade jednostavne studije (posmatranje, opisivanje, postavljanje pitanja, analiza podataka).

Aktivnost 3 (7 min)

Rezimiraju istraživački postupak.

Koje su prednosti sticanja znanja putem istraživanja?

1.5. Zašto dolazi do seoba stanovništva (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede uzroke i posljedice seoba stanovništva (nezaposlenost, migracije selo – grad)
- vrednuje socijalno okruženje u pogledu razvoja i navodi svoje prijedloge za rješavanje nekih društvenih pitanja

Sadržaj/pojmovi

migracije

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (6 min)

Učenici posmatraju ilustracije iz udžbenika (str. 21). Identifikuju osobe, prostor, situaciju. Traže odgovor na pitanje: Što je mogući razlog putovanja?

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici razgovaraju o svojim putovanjima. Navode svoja i iskustva članova svoje porodice: o putovanju na odmor i promjeni mjesta boravka. Upoređuju i navode razlike između ovih putovanja. Učenici se upoznaju s pojmom migracija – kretanje pojedinaca, manjih ili većih grupa pri kojem dolazi do promjene mjesta boravka.

Učenici navode razloge za migraciju. Zapisuju na tabli (nezapošljenost, siromaštvo, loši uslovi života, školovanje, zdravstveni razlozi). Komentarišu ih.

Aktivnost 3 (7 min)

Učenici pojedinačno čitaju tekst: *Fundina, selo koje nestaje* (udžbenik, str. 22). Zatim u paru razgovaraju o migraciji selo – grad. Navode posljedice migracija i zapisuju ih na tabli (odumiranje

sela, povećanje broja stanovništva u gradovima, nestanak radne snage). Upoređuju uslove života u Fundini s uslovima života u mjestu u kojem žive. Navode uslove života koji su bolji nego u Fundini.

Aktivnost 4 (6 min)

Učenici navode osnovne životne potrebe. Navode razloge zbog kojih pojedine osobe ne mogu ostvariti neke osnovne životne potrebe. Prisjećaju se osoba kojima je potrebna pomoć. Učenici posmatraju ilustraciju u udžbeniku na str. 23. Traže odgovor na pitanje što je prikazano na crtežu. Opisuju osobe, predmete, prostor. Razumiju da postoje socijalno ugroženi pojedinci u društvu i da su oni socijalno i ekonomski obespravljeni zbog različitih društvenih okolnosti.

Daju sličan primjer iz mjesta u kojem žive ili okruženja. Razumiju da se ljudi razlikuju po socijalnom statusu.

Aktivnost 5 (10 min)

Grupni rad. Sve grupe imaju isti zadatak. Upoznaju pojam socijalno ugroženi (osobe socijalno i ekonomski obespravljeni zbog različitih društvenih okolnosti). Na osnovu teksta (udžbenik, str. 23) navode osnovne karakteristike socijalno ugroženih i kako se mjeri ugroženost pojedinca. Izvještavanje grupa.

Razgovarati o socijalnom okruženju.

Koji su društveni problemi u okruženju? Navesti prijedloge za njihovo rješavanje.

Domaći zadatak: Razmisliti o mogućem izgledu plakata čija je poruka suzbijanje siromaštva, koji će se raditi na času Likovne kulture.

2. MOJA OPŠTINA

2.1. Opština, opštinski centar (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni pojam opštine kao zajednice većeg broja naselja
- navode naziv susjedne opštine

Sadržaj/pojmovi

opština, teritorija, stanovništvo, opštinski organi, opštinske ustanove (institucije), opštinski centar

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, radna sveska

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici navode asocijacije na pojam opština. Zapisati na tabli i komentarisati asocijacije (teritorija, zajednica, opštinski centar, naselja).

Aktivnost 2 (10 min)

Koristeći se kartom Opštine Kolašin (udžbenik, str. 25), učenici predstavljaju teritoriju Opštine (granicu, opštinski centar). Imenuju ubilježena naselja, vrste puteva i druge oznake iz legende. Prisjećaju se različitih tipova naselja. Razumiju da je Opština zajednica većeg broja naselja, koja se nalazi na određenoj teritoriji. Razumiju da opštine nose nazive po najvećem naselju u njoj.

Aktivnost 3 (8 min)

Učenici imaju zadatak da na osnovu priloženog teksta o asfaltiranju i proširivanju seoskih puteva u barskoj opštini (udžbenik str. 28.) podvuku riječi koje ukazuju na to kako su mještani pokrenuli rješavanje problema i način na koji je riješen problem. Zatim, usmjeravani nastavnikom, izdvajaju postupke i procedure koje su doprinijele uspješnom rješenju problema. Razgovaraju o važnosti dobre povezanosti različitih naselja u jednoj opštini s opštinskim centrom.

Aktivnost 4 (17 min)

Koristeći se kartom Crne Gore i legendom (udžbenik, str. 24), u radnoj svesci (str. 15, zadatak 1) učenici crtaju skicu svoje opštine, označavaju granicu opštine sa susjednim opštinama i pišu nazive susjednih opština.

Nakon završenog zadatka učenici uz pomoć nastavnika, koristeći se nacrtanim, opisuju položaj svoje opštine u odnosu na susjedne opštine i navode nazive susjednih opština.

Domaći zadatak: Učenici osmišljavaju oznake za različita naselja i unose ih na skicu opštine u radnoj svesci (str. 15, zadatak 1).

2.2. Kako su uređena naselja u mojoj opštini (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- vrednuje uređenost pojedinih naselja i opštinskog centra u odnosu na različite potrebe ljudi (obrazovne, kulturne, zdravstvene, rekreativne i sl.)

Sadržaj/pojmovi

uređenost naselja, opštinski centar, opština

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, karta opštine, plan opštinskog centra

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici posmatraju kartu svoje opštine i plan opštinskog centra. Analiziraju legende. Lociraju svoje naselje. Predstavljaju svoje naselje. Zapisati činjenice na tabli. Komentarisati predstavljeno.

Aktivnost 2 (29 min)

Podijeliti učenike u četiri grupe.

Prva grupa ima zadatak da na osnovu teksta iz udžbenika (str. 29–30) i stečenog znanja:

- navede jedan ili dva sportska objekta ili terena u svom naselju (najbližem naselju ili opštinskom centru);
- usaglasi tri osnovna kriterijuma po kojima će vrednovati opremljenost svog naselja sportskim terenima i objektima (uređenost terena, dostupnost, zastupljenost određenih sportova);

- na parčetu papira, svaki član grupe napiše svoje mišljenje o zastupljenosti i dostupnosti sportsko-rekreativnih terena u svom naselju; na skali od 1 do 5 ocijeni njihov rad (pri čemu je 5 najveća ocjena). Iznijeti zajednički stav na nivou grupe.

Druga grupa ima zadatak da na osnovu teksta iz udžbenika, stečenog znanja i ličnog iskustva:

- navede jednu ili dvije zdravstvene ustanove u svom naselju (najbližem naselju ili opštinskom centru);
- usaglasi tri osnovna kriterijuma po kojima se vrednuje rad zdravstvenih ustanova (preventivna zdravstvena zaštita, razvijanje zdravstvene kulture, dostupnost zdravstvenih ustanova);
- na parčetu papira, svaki član grupe napiše mišljenje o radu zdravstvene ustanove i na skali od 1 do 5 ocijeni njihov rad (pri čemu je 5 najveća ocjena). Iznijeti zajednički stav grupe o kvalitetu zdravstvene zaštite u opštini.

Treća grupa ima zadatak da na osnovu stečenog znanja i ličnog iskustva:

- navede najmanje dvije obrazovne ustanove u opštini;
- usaglasi tri osnovna kriterijuma po kojima se vrednuje rad u školi (posvećenost nastavnika i stručnih saradnika kvalitetu nastave i učenja, tehnološka opremljenost škole, dostupnost objekta učenicima s posebnim obrazovnim potrebama);
- na parčetu papira, svaki član grupe napiše mišljenje o svojoj školi kao ustanovi obrazovanja i na skali od 1 do 5 ocijeni njen rad (pri čemu je 5 najveća ocjena). Iznijeti zajednički stav grupe o kvalitetu obrazovanja u naselju.

Četvrta grupa ima zadatak da na osnovu ličnog znanja:

- imenuje najmanje dvije ustanove kulture u opštini;
- navede jednu ili dvije kulturne manifestacije koje se organizuju u opštini;
- na parčetu papira, svaki član grupe napiše svoje mišljenje o zastupljenosti ustanova kulture u opštini i na skali od 1 do 5 ocijeni njihovu brojnost u odnosu na potrebe stanovništva opštine (pri čemu je 5 najveća ocjena). Iznijeti zajednički stav grupe o brojnosti kulturnih događaja u naselju.

Izvještaj grupa.

Aktivnost 3 (5 min)

Učenici donose zajednički stav o uređenosti pojedinih naselja i opštinskog centra u odnosu na različite potrebe ljudi (obrazovne, kulturne, zdravstvene, rekreativne i sl.). Razumiju zašto je važno da stanovnici svih naselja u opštini mogu zadovoljiti svoje potrebe za obrazovanjem, zdravstvenom zaštitom, kulturnim događanjima i rekreacijom.

Domaći zadatak: Uraditi zadatke u radnoj svesci, str. 16 (zadatak 2 i 3).

2.3. Poštovanje graditeljske tradicije (2 časa)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- vrednuje stepen poštovanje ekoloških principa u uvažavanju tradicije u graditeljstvu i očuvanju kulturne baštine
- razvije poštovanje prema mjestu u kojem živi

Sadržaj/pojmovi

kulturna baština, ekologija

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, radna sveska, Prilog 5, hamer

Napomena

Prije realizacije ovih ishoda od učenika tražiti da sakupe fotografije o graditeljstvu karakterističnom za njihovo mjesto.

Aktivnosti učenika

Prvi čas

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici čitaju tekst o ekološkim principima i graditeljskoj tradiciji (udžbenik str. 32). Izdvajaju rečenice koje se odnose na ekološke principe i graditeljsku tradiciju. Uz pomoć nastavnika, razumiju razloge važnosti poštovanja ekoloških principa i uvažavanja graditeljske tradicije prilikom izgradnje.

Izdvajaju da je građevina:

- skladno oblikovana
- da se uklapa u postojeći prirodni ambijent
- da ima dosta zelenila.

Zatim na primjeru (Prilog 5), prepoznaju navedene karakteristike.

Aktivnost 2 (10 min)

Podijeliti učenike u grupe. Svaka grupa ima tri učenika. Zadatak grupa je da svaki učenik iz grupe obradi po jedan primjer graditeljstva iz udžbenika sa 32. i 33. strane (*Savardak*, Hotel „Podgorica“, Njegoševa rodna kuća). Za svaku građevinu treba da navedu od čega je napravljena, čemu služi i što je karakteristično za nju. Nakon prezentacija unutar grupe, na nivou odjeljenja komentarisati rješenja i naglasiti da je prilikom pravljenja plana o izgradnji građevine važno voditi računa o graditeljskoj tradiciji.

Aktivnost 3 (20 min)

Svaki učenik izvlači po jednu ili dvije fotografije od ranije prikupljenih fotografija građevina. Njihov zadatak je da na već pripremljenom hameru, na kome su označene tri kolone, zalijepe fotografije na odgovarajuća mjesta.

- prva kolona – građevine koje svjedoče o poštovanju ekoloških principa (poštuju životnu sredinu i imaju dosta zelenila)
- druga kolona – građevine koje svjedoče o poštovanju graditeljske tradicije (uklapaju se u urbani i prirodni ambijent)
- treća kolona – građevine koje svjedoče o nepoštovanju graditeljske tradicije

Aktivnost 4 (7 min)

Učenici komentarišu svaku kolonu. Predlažu, uz obrazloženje, da se neke fotografije iz jedne kolone premjeste u drugu, odgovarajuću kolonu. Razumiju da graditeljska tradicija njihovog mjesta ima svoje posebnosti i da je treba čuvati.

Drugi čas

Aktivnost 1 (30 min)

Učenici se, uz pomoć nastavnika/nastavnice, dijele u pet grupa.

Prva grupa ima zadatak da iz svoje opštine ili mjesta u kojem žive navedu građevine namijenjene odmoru (hotel, odmaralište, restoran, etno-selo) koje zadovoljavaju ekološke principe i graditeljsku tradiciju. Komentarišu i zapisuju koje principe, po njihovom mišljenju, zadovoljavaju, a koje ne i zašto.

Druga grupa ima zadatak da iz svoje opštine ili mjesta u kojem žive imenuje građevinu u kojoj je sada muzej, a nekada je korišćena u druge svrhe. Komentarišu i zapisuju elemente graditeljske tradicije i ekoloških principa koje prepoznaju.

Treća grupa ima zadatak da imenuje obrazovne ustanove iz opštine ili mjesta u kojem učenici žive (najmanje dvije). Komentarišu i zapisuju koje, po njihovom mišljenju, ekološke principe zadovoljavaju, a koje ne i zašto.

Četvrta grupa ima zadatak da imenuje zdravstvene ustanove iz opštine ili mjesta u kojem žive (najmanje dvije). Komentarišu i zapisuju koje, po njihovom mišljenju, ekološke principe zadovoljavaju, a koje ne i zašto. Obrazlažu da li su graditelji ispoštovali graditeljsku tradiciju.

Peta grupa ima zadatak da navede građevine namijenjene javnoj upotrebi (trgovi, bulevari) iz opštine ili mjesta u kojem učenici žive (najmanje dvije). Komentarišu i zapisuju koje, po njihovom mišljenju, ekološke principe zadovoljavaju, a koje ne, uz obrazloženje.

Slijedi izvještavanje grupa.

Aktivnost 2 (10 min)

Gost – arhitekta ili osoba koja je pri izgradnji kuće poštovala ekološke principe i graditeljsku tradiciju. Učenici razgovaraju s gostom, postavljaju pitanja, komentarišu.

Izvede zaključak što je važno poštovati pri izgradnji jednog objekta i zašto. Zašto je važno sačuvati materijalna dobra za buduće generacije?

Napomena za nastavnike: Prije obrade 3. teme – Razvoj mjesta uputiti učenike da prikupe fotografije/ilustracije ili predmete bliske, daleke i veoma daleke prošlosti za zadatke koji će se realizovati nakon nekoliko časova.

3. RAZVOJ MJESTA

3.1. Što su kulturno-istorijski spomenici (1 čas)

Ishodi učenja	Tokom učenja učenik će moći da: <ul style="list-style-type: none">– objasni što su kulturno-istorijski spomenici– objasni značaj kulturno-istorijskih spomenika u razvoju nekog mjesta
Sadržaj/pojmovi	institucije (muzej, galerija, pozorište), kulturno-istorijski spomenici
Nastavna sredstva i pomagala	udžbenik, radna sveska, Prilog 6 (fotografije)
Napomena	Učenici donose turističke informatore, flajere, fotografije kulturno-istorijskih spomenika, galerija, muzeja svoga mjesta.

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (8 min)

Učenici analiziraju fotografije građevina: Zetski dom, Cetinje, Kanli kula, Herceg Novi, Carev most u Nikšiću (Prilog 6). Komentarišu: izgled, graditeljsku tradiciju, namjenu, značaj. Pretpostavljaju što im je zajedničko. Predlažu pojam (riječ) kojim bi predstavili sve građevine. Zapisati na tabli nekoliko pojmova.

Aktivnost 2 (15 min)

Rad u paru. Učenici analiziraju fotografije i čitaju tekstove pored njih (udžbenik, str. 34–36). Na listu papira zapišu: odlike koje prikazane objekte čine kulturno-istorijskim spomenicima; svojim riječima definišu što su kulturno-istorijski spomenici. Zatim čitaju definiciju iz udžbenika i upoređuju sa svojim iskazom. Učenici navode lokalitete, zgrade, predmete, umjetnička djela koja su kulturno-istorijski spomenici njihovog mjesta.

Aktivnost 3 (17 min)

Formirati grupe. Sve grupe imaju isti zadatak.

Učenici imaju zadatak da navedu kulturno-istorijske spomenike iz svog mjesta. Nakon prezentacije, upoređuju predložene zgrade i objekte. Učenici navode primjere zgrada i objekata koji ne mogu biti kulturno-istorijski spomenici i objašnjavaju zašto. Što ih razlikuje od kulturno-istorijskih spomenika? Uočavaju da neki neprimjereni postupci (pisanje grafita) narušavaju izgled kulturno-istorijskih spomenika i predlažu načine sprečavanja istih.

Aktivnost 4 (10 min)

Razgovaraju o značaju kulturno-istorijskih spomenika za razvoj mjesta.

- Zašto je važno čuvati i održavati kulturno-istorijske spomenike?

3.2. Prošlost: bliska, daleka i veoma daleka (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni razvoj svog mjesta kroz vrijeme u sklopu opšteg razvoja šire društvene zajednice

Sadržaj/pojmovi

prošlost bliska, daleka i veoma daleka, privredni i kulturni napredak

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, radna sveska, Prilog 7, Prilog 8 (ilustracije: ognjište/šporet na drva/električni šporet; baklja/svijeća/lampa; kreda/gušćije pero/olovka)

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (7 min)

Četiri učenika uzimaju kartice s datumima važnim za Crnu Goru i raspoređuju se pred tablom u hronološkom nizu (Prilog 7). Ostali učenici komentarišu da li događaji na karticama pripadaju sadašnjem, budućem ili prošlom vremenu. Za svaki događaj preciziraju da li je bliska prošlost, daleka prošlost ili veoma daleka prošlost.

Aktivnost 2 (8 min)

Učenici čitaju traku vremena i analiziraju je (udžbenik, str. 37). Koristeći se tekstem i prikazanom trakom vremena shvataju da je vrijeme od jedne do 10 proteklih godina bliska prošlost, period od 10 do 100 proteklih godina unazad daleka prošlost, a vrijeme od 100 i više proteklih godina veoma daleka prošlost.

Aktivnost 3 (5 min)

Učenici navode primjere odakle sve mogu saznati o prošlosti ili odakle su saznawali, koji su to izvori (mediji), što su otkrivali sami, a u čemu su im pomagali drugi. Zapisuju ih na tabli (internet, knjige, televizija, radio, enciklopedije, časopisi, novine, fotografije, muzejski eksponati, legende).

Aktivnost 4 (10 min)

Učenici posmatraju fotografije košulja iz različitog vremena i čitaju tekst o njima (udžbenik, str. 38). Komentarišu razlike u izboru materijala, modela, boja. Razumiju promjene koje su se dešavale tokom vremena. Zatim posmatraju ilustracije (Prilog 8): ognjišta/šporeta na drva/električnog šporeta; baklje/svijeće/lampe; krede/gušćijeg pera/olovke.

Komentarišu i objašnjavaju kako su izumi poboljšali život ljudi. U čemu je njihov značaj za širu društvenu zajednicu.

Aktivnost 5 (15 min)

Učenici od pripremljenog materijala – predmeta bliske, daleke i veoma daleke prošlosti (ili fotografija predmeta) prave odjeljenjsku izložbu: *Prošlost u mom mjestu*.

3.3. Narodne nošnje u Crnoj Gori (1 čas)

Ishodi učenja	Tokom učenja učenik će moći da: – navodi karakteristike crnogorske narodne nošnje i nošnji drugih naroda koji žive u njegovoj opštini i upoređuje ih
Sadržaj/pojmovi	narodne nošnje
Nastavna sredstva i pomagala	udžbenik, radna sveska, Prilog 9, Prilog 10 (fotografije crnogorske narodne nošnje, muslimanske, malisorske, srbijanske)

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (6 min)

Učenici posmatraju fotografije folklornih ansambala u narodnim nošnjama (Prilog 9). Opisuju osobe, prostor, djelove nošnje. Navode svečanosti i institucije u kojima su mogli vidjeti narodne nošnje.

Aktivnost 2 (15 min)

Jedan učenik ili učenica čita tekst o crnogorskoj narodnoj nošnji (Prilog 10). Prije početka čitanja prvog pasusa učenicima skrenuti pažnju da pažljivo slušaju kako bi mogli da odgovore na pitanja: Kako se prenosi vještina izrade narodne nošnje? Kako se zovu zanati u izradi narodne nošnje i kojim se tehnikama izrađuje narodna nošnja? Nakon pročitano pasusa razgovarati o informacijama vezanim za narodnu nošnju.

Prije početka čitanja drugog, trećeg i četvrtog pasusa skrenuti učenicima pažnju da će tokom slušanja naći odgovore na pitanja: Što su ošvice? Od čega se sastoji materijal, oprema i pribor za izradu crnogorske nošnje, zlatoveza i veza? Nakon pročitano, razgovarati o složenosti izrade narodne nošnje.

Prije početka čitanja posljednjeg pasusa skrenuti pažnju učenicima da će tokom slušanja naći odgovor na pitanje: Zašto svitna ili svečana crnogorska nošnja predstavlja posebnu vrijednost kulturnog nasljeđa i tradicionalne kulture? Nakon čitanja pasusa razgovarati o značaju narodnih nošnji.

Aktivnost 3 (15 min)

Grupni rad. Po dvije grupe rade isti zadatak.

Prva grupa ima zadatak da predstavi djelove crnogorske muške i ženske narodne nošnje, koristeći se fotografijama i tekstem (udžbenik, str. 44).

Druga grupa ima zadatak da predstavi djelove muslimanske muške i ženske narodne nošnje, koristeći se fotografijama i tekstem (udžbenik, str. 45).

Treća grupa ima zadatak da predstavi djelove malisorske muške i ženske narodne nošnje, koristeći se fotografijama i tekstem (udžbenik, str. 46).

Grupe koje su imale isti zadatak usaglašavaju odgovore. Nakon toga izvještavaju.

Aktivnost 4 (9 min)

Učenici rade zadatak u radnoj svesci (str. 28, zadatak 5). Na nivou odjeljenja komentarisati napisano.

Razgovarati o tome zašto je važno poštovati svoju i tuđu tradiciju.

4. OSNOVNE KARAKTERISTIKE CRNE GORE

4.1. Ime, položaj, veličina (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede položaj i veličinu države
- navede i objasni državne simbole
- objasni porijeklo državnih simbola (da su proistekli iz dalje prošlosti)
- demonstrira kartografsku pismenost i odredi na karti Balkana položaj Crne Gore

Sadržaj/pojmovi

geografski položaj, državljanin, državni simboli

Nastavna sredstva i pomagala

geografske karte Evrope, Balkana, Crne Gore, udžbenik, radna sveska, grb i zastava Crne Gore, pečat s grbom Crne Gore (npr. iz đачke knjižice ili svjedočanstva), CD sa himnom Crne Gore, CD plejer

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici u paru posmatraju kartu Balkana (udžbenik, str. 49). Uočavaju na kojoj obali Jadranskog mora se nalazi Crna Gora. Imenuju zemlje s kojima se graniči Crna Gora. Razumiju da je Crna Gora balkanska zemlja. Posmatraju Sredozemno more. Razumiju da je Crna Gora mediteranska zemlja.

Aktivnost 2 (5 min)

Učenici posmatraju geografsku kartu Evrope i određuju položaj Crne Gore u Evropi. Upoređuju veličinu Crne Gore s drugim evropskim državama i uočavaju da je po veličini teritorije jedna od manjih država u Evropi.

Aktivnost 3 (8 min)

Diskusija o temi: Zbog čega se kaže da Crna Gora ima povoljan geografski položaj (izlaz na more, povezanost s drugim državama, reljef i povoljna klima)? Komentarišu njen višestruki identitet: balkanska, mediteranska, evropska država i demonstriraju na karti.

Aktivnost 4 (12 min)

Podijeliti učenike u četiri grupe.

Prva grupa ima zadatak da opiše grb Crne Gore i informiše o tome gdje se upotrebljava. Za prezentaciju koristiti pripremljeni grb Crne Gore i otisak pečata s grbom.

Druga grupa ima zadatak da opiše zastavu Crne Gore i informiše o tome gdje se, kada i na koji način upotrebljava. Za prezentaciju koristiti pripremljenu zastavu Crne Gore.

Treća grupa treba da informiše gdje se i kada izvodi himna i opiše način odavanja počasti. Za prezentaciju koristiti zvučni zapis himne Crne Gore (*Oj, svijetla majska zoro*).

Četvrta grupa ima zadatak da navede predmete i objekte na kojima se mogu naći određeni državni simboli.

Aktivnost 5 (10 min)

Izveštaj grupa. Nakon izvještavanja, učenici navode i objašnjavaju državne simbole Crne Gore.

Aktivnost 6 (5 min)

Učenici boje grb i zastavu Crne Gore u radnoj svesci, str. 30. Učenici znaju da objasne da su državni simboli proistekli iz dalje prošlosti.

Kada završe, otpjevaju himnu Crne Gore uz odavanje počasti na način što će ustati dok pjevaju.

4.2. Glavni grad i Prijestonica Crne Gore (2 časa)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni značaj Glavnog grada i Prijestonice s različitih aspekata – administrativnog, privrednog i kulturnog

Sadržaj/pojmovi

glavni grad, upravni centar, državni organi, Skupština Glavnog grada, gradonačelnik, obrazovni centar, prijestonica, istorijski centar, rezidencija predsjednika, Skupština Prijestonice, predsjednik Prijestonice

Nastavna sredstva i pomagala

zvučni zapis, geografska karta, turistički plan Podgorice i Cetinja, udžbenik, Prilog 11

Prvi čas

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici pažljivo slušaju zvučni zapis neke pjesme o Podgorici (voditi računa o tome da je pjesma muzički kvalitetna i da tekst pjesme odgovara uzrastu). Razgovaraju o sadržaju pjesme.

Učenici koji nijesu iz Podgorice pričaju o svom boravku u Glavnom gradu, o tome što je na njih ostavilo snažan utisak. Učenici koji su s teritorije glavnog grada navode utiske o centru Podgorice, mostovima, djelovima grada u koje rijetko odlaze, a htjeli bi češće.

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici individualno posmatraju kartu Crne Gore (zidnu ili u udžbeniku, str. 24). Navode s kojim se opštinama graniči teritorija Glavnog grada i određuju njegov položaj (jugoistok). Zaključuju da u Podgorici živi najveći broj stanovnika Crne Gore.

Učenici u paru posmatraju kartu u udžbeniku, str. 52, sa zadatkom da uoče kojim saobraćajnicama mogu iz svog mjesta stići do Podgorice i kako je Podgorica povezana s najbližim opštinskim centrima. Nekoliko parova izvještava o urađenom.

Učenici uz pomoć nastavnika sumiraju razgovor o povoljnom geografskom položaju Podgorice. Razumiju da se Podgorica nalazi na raskrsnici glavnih puteva koji vode ka primorju, središnjoj i planinskoj oblasti.

Aktivnost 3 (15 min)

Podijeliti učenike u pet grupa.

Prva grupa: Koristeći se tekstom iz udžbenika (str. 53), učenici imenuju organe upravljanja u glavnom gradu.

Druga grupa: Koristeći se tekstom iz udžbenika (str. 53), učenici prihvataju ili odbacuju tvrdnju da je Podgorica saobraćajni centar Crne Gore.

Treća grupa: Koristeći se tekstom iz udžbenika (str. 54), učenici prihvataju ili odbacuju tvrdnju da je Podgorica obrazovno-naučni centar Crne Gore.

Četvrta grupa: Koristeći se tekstom iz udžbenika (str. 54), učenici prihvataju ili odbacuju tvrdnju da je Podgorica privredni centar Crne Gore.

Peta grupa: Koristeći se tekstom iz udžbenika (str. 54), učenici prihvataju ili odbacuju tvrdnju da je Podgorica kulturni centar Crne Gore.

Izvještaj grupa.

Aktivnost 4 (10 min)

Učenici razumiju da je Glavni grad poseban zato:

- što se u njemu nalaze najvažniji državni organi: Vlada, Skupština i Sud, u kojima se donose odluke koje važe za sve stanovnike Crne Gore, za razliku od opštinskih organa čije odluke važe samo za stanovnike te opštine;
- što je obrazovni, naučni i privredni centar;
- što se u njemu najčešće organizuju i sprovode priredbe i proslave državnog karaktera;
- što je centar međudržavne i međunacionalne saradnje.

Drugi čas

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici slušaju legendu o nastanku Cetinja (Prilog 11). Razgovaraju o njenom sadržaju. Razgovaraju o tome kako je, po legendi, nastalo Cetinje, da li je to stvarni događaj.

Posmatraju kartu u udžbeniku (str. 52). Razgovaraju s drugom ili drugaricom iz klupe o saobraćajnicama kojima mogu stići do Cetinja, a ako su učenici s Cetinja, traže saobraćajnice koje Cetinje povezuju s Glavnim gradom i opštinskim centrima. Učenici koji su imali priliku da posjete Prijestonicu pričaju što je ostavilo najjači utisak na njih.

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici posmatraju kartu Crne Gore i uočavaju gdje se nalazi Cetinje, u podnožju koje planine, na kojoj nadmorskoj visini. Oni zaključuju da se na Cetinju nalaze organi upravljanja: Skupština Prijestonice i predsjednik Prijestonice, rezidencija predsjednika Crne Gore i da Skupština Crne Gore na Cetinju održava prve sjednice redovnih zasijedanja (objasniti pojam *rezidencija*).

Aktivnost 3 (10 min)

Učenici posmatraju turističku mapu Cetinja (str. 56, udžbenika). Imenuju ustanove prikazane u legendi. Učenici posmatraju fotografije važnih ustanova u udžbeniku na str. 55, informišući se o njihovoj namjeni danas i nekada (u vrijeme kada su nastale).

Aktivnost 4 (10 min)

Zadatak jednog učenika iz para je da izdvoji i zapiše pet ustanova po kojima je Cetinje istorijski centar države, a drugog da izdvoji i zapiše pet ustanova po kojima je kulturni centar države. Komentarišu u okviru para, a zatim prezentuju na nivou odjeljenja.

Aktivnost 5 (10 min)

Diskusija o temi: Cetinje je istorijski, kulturni i duhovni centar Crne Gore. Koristeći se tekstem iz udžbenika (str. 54–56), učenici prihvataju ili odbacuju navedenu tvrdnju. Obrazlažu svoj stav.

4.3. Veći gradovi Crne Gore (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede druge veće gradove u Crnoj Gori i njihove opšte karakteristike

Sadržaj/pojmovi

grad, opštinski centar

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, geografska karta, hamer, radna sveska

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici razgovaraju o gradu kao tipu naselja, zatim o svom opštinskom centru, po čemu je on prepoznatljiv, što ga čini posebnim. Pričaju o drugim gradovima koje su posjetili i upoređuju ih sa svojim. Navode sličnosti i razlike.

Aktivnost 2 (10 min)

Po dvije grupe rade isti zadatak. Učenici, pojedinačno unutar grupe, koristeći se tekstem (udžbenik, str. 57–59), izdvoje najvažnije osobine grada koji im je dodijeljen i dodaju ono što oni znaju o tom gradu. Zatim, u okviru grupe dopunjuju i zapisuju u sveskama zajedničke karakteristike grada. Slijedi izvještavanje grupa.

Učenici čiji je opštinski centar prikazan izdvajaju informacije za koje nijesu znali (ako ih ima) i dodaju one po kojima bi oni predstavili svoj opštinski centar.

Aktivnost 3 (17 min)

Učenici iz grupa koji su dobili zadatak da izdvoje karakteristike istog grada (npr. Nikšića) prave novu grupu čiji je zadatak da napišu zajednički izvještaj o tom gradu, na način što će prvo navesti karakteristike grada koje su svi uočili, i, uz dogovaranje, dodaju ono što većina u grupi smatra da je karakteristično za grad i da se on po tome prepoznaje. Nakon izvještavanja grupa učenici

upoređuju izložene informacije. Razgovaraju o razlikama među gradovima (veličina, broj stanovnika, reljef, izgled).

Posmatraju zidnu saobraćajnu kartu Crne Gore. Uočavaju saobraćajnu povezanost većih gradova s Glavnim gradom i Prijesticom Crne Gore.

Aktivnost 4 (8 min)

Učenici u radnoj svesci (str. 34, zadatak 4) pišu naziv grada u Crnoj Gori koji bi voljeli da posjete i navode razloge zbog kojih su se odlučili za taj grad. Razgovaraju o napisanom.

Domaći rad: radna sveska, str. 34, zadatak 1, 2, 3.

5. DRŽAVA I NAROD

5.1. Što je narod (1 čas)

Ishodi učenja	Tokom učenja učenik će moći da: <ul style="list-style-type: none">– objasni razlike između društvenih grupa i naroda (nacije)– definiše različite narode na teritoriji države i različite kulture u svim zajednicama
Sadržaj/pojmovi	narod, nacija, lični, kolektivni i nacionalni identitet
Nastavna sredstva i pomagala	udžbenik, radna sveska

Aktivnosti učenika

Prvi čas

Aktivnost 1 (7 min)

Brainstorming – učenici iznose ideje/asocijacije na pojam društvena grupa (navode društvene grupe kojima pripadaju, kao i one koje su im poznate, a kojima ne pripadaju – porodica, odjeljenje, sportski klub, plesni klub, orkestar, hor). Navode što je zajedničko pojedinoj društvenoj grupi, odnosno koje potrebe ostvaruju i zadovoljavaju u grupi. Zaključuju da društvene grupe mogu biti manje ili veće, da imaju zajednički cilj i pravila ponašanja.

Aktivnost 2 (15 min)

Grupe imaju zadatak da navedu osnovna obilježja društvenih zajednica.

Prva grupa ima zadatak da navede osnovna obilježja nacije, koristeći se tekstem (udžbenik, str. 60).

Druga grupa ima zadatak da navede osnovna obilježja nacionalne manjine, koristeći se tekstem (udžbenik, str. 61).

Treća grupa ima zadatak da navede osnovna obilježja etničke grupe, koristeći se tekstem (udžbenik, str. 61).

Četvrta grupa ima zadatak da navede osnovna obilježja manjinskih naroda, koristeći se tekstom (udžbenik, str. 61).

Nakon izvještavanja, učenici upoređuju osnovne odlike i navode sličnosti i razlike između navedenih društvenih zajednica.

Aktivnost 3 (10 min)

Razgovor o temi: Razlika između društvenih grupa i nacije.

Aktivnost 4 (7 min)

Učenici analiziraju grafikon Nacionalna pripadnost stanovništva Crne Gore po popisu iz 2011. (udžbenik, str. 61). Odgovaraju na pitanje ispod grafikona.

Drugi čas

Aktivnost 1 (10 min)

Rad u paru. Svaki učenik iz para na listu papira zapisuje: svoje ime i prezime, datum rođenja, mjesto rođenja, omiljenu knjigu, omiljeni film, omiljenog pjevača, grupu, omiljeni predmet, omiljeni sport, omiljenu igricu, hobi. Na osnovu napisanih podataka razgovaraju s drugom iz para o sebi kao individui. Razumiju da se lični identitet gradi godinama, da, pored imena i prezimena, predstavlja doživljena iskustva, pročitane knjige, odrastanje, vaspitanje.

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici definišu kolektivni i nacionalni identitet koristeći se tekstom u udžbeniku na str. 62. Razumiju da je nacionalni identitet kolektivni identitet.

Navode primjere kolektivnog identiteta (grupni identitet, kulturni identitet, profesionalni), kao i primjere nacionalnog identiteta.

Aktivnost 3 (10 min)

Formiraju se tri grupe (na tri lista A4 napisati: Lični identitet, Kolektivni identitet, Nacionalni identitet). Svaka grupa na listu A4 treba da napiše po pet riječi ili pojmova koji bliže određuju navedeni identitet. Zatim zamijene listove, dok svaka grupa ne dopiše za svaki identitet riječi ili pojmove koji ga bliže određuju. Riječi i pojmovi se ne smiju ponavljati. Učenici razumiju da je identitet svakog pojedinca višestruk.

Aktivnost 4 (10 min)

Razgovor o temi: Različiti narodi i kulture Crne Gore.

– Zašto nas različitost kultura obogaćuje?

5.2. Što je država (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni pojam države i navede osnovna obilježja države Crne Gore

Sadržaj/pojmovi

država, teritorija, granice, državna organizacija – vlast, demokratija

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, karta Crne Gore, karta Balkana, karta Evrope, radna sveska

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici asociraju na pojam *država*. Zapisuju na tabli asocijacije i komentarišu ih (teritorija, stanovništvo, državna organizacija – vlast).

Aktivnost 2 (10 min)

Koristeći se kartom (udžbenik, str. 63), učenici uočavaju granice Crne Gore. Čitaju imena susjednih država. Razumiju da država ima teritoriju jasno izdvojenu granicama, koje se odnose na kopno, more i vazduh. Prisjećaju se nekog putovanja u druge zemlje i potrebne dokumentacije da bi prešli granicu. Iznose svoja iskustva.

Aktivnost 3 (15 min)

Podijeliti učenike u pet grupa. Dvije grupe imaju zadatak da, koristeći se tekstem iz udžbenika, str. 64, objasne što je demokratija, za koju državu kažemo da je republika, a za koju da je nezavisna i suverena. Dvije grupe imaju zadatak da, koristeći se tekstem iz udžbenika, str. 65, imenuju državne organe Crne Gore, objasne kako rade državni organi, što je njihova obaveza. Nakon prezentacije unutar grupe, na nivou odjeljenja komentarišu. Razumiju koji su državni organi i da im je obaveza da obezbijede jednaka prava i životne uslove za sve njene stanovnike.

Aktivnost 4 (10 min)

Učenici imaju zadatak da na osnovu teksta iz udžbenika, str. 64–65, i stečenog znanja urade 1. i 2. zadatak u radnoj svesci, str. 38. Komentarišu urađeno i ispravljaju eventualne greške.

5.3. Kako građani glasaju – parlamentarni izbori (1 čas)

Ishodi učenja	Tokom učenja učenik će moći da: <ul style="list-style-type: none">– navede kako građanin ostvaruje svoje građansko pravo – glasa i da obrazlože značaj poštovanja zakona– razvije kritičko mišljenje
Sadržaj/pojmovi	građanska država
Nastavna sredstva i pomagala	udžbenik, radna sveska, listići za pripremu predstavljanja partija (Prilog 12), listići za tajno glasanje, glasačka kutija
Napomena	Pripremiti sklopljene listice na kojima će biti upisano: birači, partija zelenih, partija plavih i partija žutih. Listica s oznakama partija treba da bude dvije, tri ili četiri, zavisno od broja učenika u odjeljenju. Pored toga, pripremiti glasačke listiće i glasačku kutiju.

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (7 min)

Učenici, koristeći se naučenim, prisjećaju se: što su parlamentarni izbori, ko ih raspisuje, ko učestvuje u izborima, što su motivi i razlozi za učešće na izborima, na koji način stranke, partije, pojedinci mogu da se predstavljaju potencijalnim biračima, čime se utvrđuju pravila za izbore (zakon). Učenici navode pravila za tok parlamentarnih izbora.

Aktivnost 2 (15 min)

Učenici biraju listiće. Oni koji odaberu partije formiraju grupu. Na tabli napisati imena partija i članove partija. Partijama podijeliti listić (Prilog 12) na kojem su zadaci sa ciljem – Borba za dječja prava. Nakon čitanja zadataka sve partije imaju pravo da iz sastava birača odaberu po jednu ili dvije osobe u svoj tim.

Grupa birača, pojedinačno, na listu papira zapisuje svoja očekivanja od izbora. Nakon toga pripremaju prostor kojim se obezbjeđuje tajnost glasanje (birati ugao učionice, iskoristiti vrata ormara ili hamer papirom omogućiti tajnost glasanja). Formiraju komisiju za glasanje, određuju prostor za članove komisije i stavljaju glasačku kutiju.

Aktivnost 3 (6 min)

Predstavljanje partija.

Aktivnost 4 (5 min)

Tajno glasanje. Svi učenici glasaju. Pojedinačno dobijaju listić od komisije. U pripremljeni prostor za tajno glasanje zaokružuju broj ispred imena partije koja je najbliža njihovim očekivanjima. Preklapaju listić, da se ne vidi za koga su glasali. (U slučaju da nijesu preklopili listić ili su glasno komentarisali za koga glasaju, listić se proglašava nevažećim). U pripremljenu glasačku kutiju ubacuju glasačke listiće.

Aktivnost 5 (7 min)

Komisija i po jedan predstavnik iz svih partija prebrojavaju glasove i saopštavaju rezultate glasanja.

Nakon proglašenja pobjednika razgovarati o kriterijumima na osnovu kojih su učenici birali partiju, zapisati ih i svaki kriterijum komentarisati.

Aktivnost 6 (5 min)

Razgovaraju o značaju poštovanja zakona. Zašto je važno poštovati zakonske procedure prilikom izbora?

5.4. Što je skladan suživot (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni važnost uvažavanja različitosti za skladan suživot u svim segmentima društva i države

Sadržaj/pojmovi

kultura, tolerancija, suživot

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, radna sveska

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici posmatraju fotografije (udžbenik, str. 68). Odgovaraju na pitanje što je prikazano na fotografijama. Opisuju osobe, prostor, dešavanja. Navode primjere sa sličnim aktivnostima u kojima su prikazane različitosti (narodne nošnje, narodne igre i pjesme, različite društvene grupe, nacije, etničke grupe).

Aktivnost 2 (7 min)

Učenici se prisjećaju različitih identiteta uključujući i građanski (u čijoj su osnovi građanska prava i dužnosti).

Komentarišu razloge različitih uloga u društvu svakog pojedinca (pripadnost različitim društvenim grupama, naciji, etničkim grupama, različitim kulturama). Na primjeru jedne društvene grupe kojoj pripadaju objašnjavaju važnost uvažavanja različitosti.

Aktivnost 3 (13 min)

Pripadaš grupi domaćina za razmjenu učenika. Očekuješ gosta iz Tirane (Albanija).

U kratkim crtama predstavi sebe i svoju kulturu. Zatim što znaš o Albaniji (susjedna država, glavni grad Tirana, veći bliži grad Skadar, zajednička granica na Skadarskom jezeru). Što bi volio da saznaš od svog gosta o njegovoj kulturi?

Aktivnost 4 (15 min)

Učenici bliže određuju pojam suživot (uvažavanje, empatija, podrška, razumijevanje, tolerancija).

Rad u paru. Učenici imaju zadatak da navedu jedan primjer iz svog okruženja u kojima su akteri s uvažavanjem i poštovanjem različitosti ostvarili skladan suživot. Razgovarati o poštovanju vjerskih praznika, vjerskih objekata, običaja, onih koji su drugačiji.

5.5. Način života – regije Crne Gore (1 čas)

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede socio-ekonomske karakteristike Crne Gore i njenih regija

Sadržaj/pojmovi

prirodna bogatstva

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, radna sveska, isječci iz novina ili podaci o prirodnim bogatstvima pojedinih oblasti u Crnoj Gori

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici posmatraju kartu Crne Gore u udžbeniku, str. 48. Koristeći se datom legendom, uočavaju tri prirodno-geografske oblasti – primorsku, središnju i planinsku. Određuju položaj svog opštinskog centra i imenuju kojoj geografskoj oblasti pripada.

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici se prisjećaju osobnosti godišnjih doba u svojoj opštini (najhladniji mjeseci u godini, najtopliji mjeseci u godini, broj sunčanih dana, mjeseci s najviše padavina). Na geografskoj karti Crne Gore određuju blizinu mora svom mjestu, čitaju nadmorsku visinu nekih oblika reljefa mjesta u kojem žive ili svoje opštine. Razgovaraju o karakteristikama klime ako je more blizu ili ako je velika nadmorska visina. Razumiju da klima utiče na život ljudi u njihovoj opštini.

Aktivnost 3 (30 min)

Po dvije grupe rade isti zadatak. Učenici imaju zadatak da koristeći se kartom Crne Gore podijeljene na prirodno-geografske oblasti i stečenim školskim znanjima i iskustvima zapišu svoja zapažanja o načinu života stanovnika Crne Gore u zavisnosti od oblasti u kojoj žive.

Prva i druga grupa – Primorska oblast

Učenici uočavaju šest opština koje se nalaze na primorju Crne Gore, na obali Jadranskog mora. Znaju da su ljeta duga i topla, a zime kratke i blage. Razumiju da je biljni svijet prilagođen takvim uslovima. Nabrajaju djelatnosti kojima se ljudi bave.

Primorska oblast:

- zahvata uzak pojas između morske obale i planinskog niza Orjen – Lovćen – Rumija;
- obuhvata šest opština: Ulcinj, Bar, Budva, Tivat, Kotor, Herceg Novi;
- karakteristično: Bokotorski zaliv, pješčane plaže, rijeka Bojana, Šasko jezero.

Treća i četvrta grupa – Središnja oblast

Učenici na nivou grupe uočavaju: Glavni grad, Prijestonicu i opštinske centre. Određuju središnju oblast na geografskoj karti. Uočavaju Zetsku ravnicu i Bjelopavličku ravnicu. Navode čime se stanovništvo ove oblasti bavi.

Središnja oblast:

- zahvata prostor od planinskog niza Orjen – Lovćen – Rumija, na jugu, do planinskog niza Golija – Vojnik – Maganik – Žijovo, na sjeveru i sjeveroistoku;
- obuhvata Glavni grad Podgoricu, Prijestonicu Cetinje, opštine Danilovgrad i Nikšić;
- karakteristično: Zetska ravnica i Bjelopavlička ravnica, Nikšićko polje i Cetinjsko polje, Skadarsko jezero, močvarno zemljište, rijeke Zeta i Morača, vještačka jezera Krupačko i Slano.

Peta i šesta grupa – Planinska oblast

Učenici posmatraju geografsku kartu Crne Gore i uočavaju nadmorsku visinu pojedinih planina iz ove oblasti. Koristeći se legendom zaključuju da je ova oblast najrjeđe naseljena, a posmatrajući reljef, uočavaju da se stanovništvo najviše bavi poljoprivredom, drvnom industrijom (Rožaje, Pljevlja), energetikom i rudarstvom (Pljevlja, Berane i Plužine).

Planinska oblast:

- zahvata sjeverni i sjeveroistočni dio Crne Gore, od planinskog niza Golija – Vojnik – Maganik – Žijovo;

- obuhvata opštine: Andrijevica, Plav, Rožaje, Berane, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Šavnik, Žabljak, Pljevlja, Plužine;
- karakteristično: najviše planine Durmitor, Sinjajevina, Bjelasica, Komovi, dio Prokletija, Hajla; riječne doline Pive, Tare, Ćehotine, Lima; kanjon Tare; jezera Pivsko, Crno i Biogradsko.

Grupe koje su imale isti zadatak prave zajedničku prezentaciju.

Izvještavanje grupa.

6. UTICAJ PRIVREDE NA RAZVOJ DRUŠTVA

6.1. Osnovni pojmovi o privredi (3 časa)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- primijeni kartografsku pismenost i tumači simbole koji se odnose na privredu

Sadržaj/pojmovi

privreda, privredne grane, kartografski znaci za privredu

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, karta Crne Gore, nijema karta Crne Gore

Aktivnosti učenika

Prvi čas

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici uz pomoć nastavnika razgovaraju o privrednim aktivnostima u svom mjestu i navode njegove prirodne karakteristike. Znaju da objasne povezanost prirodnih karakteristika svog mjesta i privrede.

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici (u paru) posmatraju šemu o granama privrede u udžbeniku, str. 74. Razgovaraju o navedenim granama privrede.

Aktivnost 3 (25 min)

Podijeliti učenike u šest grupa koje će se baviti određenom granom poljoprivrede: ratarstvom, voćarstvom, povrtlarstvom, stočarstvom, lovom i ribolovom i šumarstvom. Koristeći se svojim predznanjima i udžbenikom, str. 74–77, moći će da predstave određenu granu poljoprivrede.

Svaka grupa će:

- imenovati jednu granu poljoprivrede, što obuhvata, kako se i gdje ostvaruje;
- za svaku granu osmisliti kartografski znak;

- u nijemoj karti Crne Gore označiti kartografskim znakom prostor u kojem je najviše zastupljena ta grana poljoprivrede;
 - na listiću izdvojiti, u kratkim crtama, najvažnije odlike grane poljoprivrede koju su obrađivali.
- Izvještavanje grupa.

Drugi čas

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici nabrajaju što ih sve podsjeća na pojam *industrija*. Razgovarati na nivou odjeljenja o sirovini, poluproizvodu, procesu proizvodnje, gotovom proizvodu.

Aktivnost 2 (25 min)

Podijeliti učenike u četiri grupe. Sve grupe imaju zadatak da na osnovu ponuđenih informacija, ilustracija (udžbenik, str. 76) objasne proces proizvodnje od sirovina do gotovog proizvoda.

Sve grupe imaju zadatak da na osnovu ponuđenih informacija ilustruju (slikom i riječju) proces proizvodnje od sirovine do gotovog proizvoda.

Podaci za grupe:

Prva grupa: sirovina – jabuke, proizvod – džem, mašina za pranje jabuka, aparat za kuvanje jabuka, aparat za punjenje i pakovanje tegli.

Druga grupa: sirovina – pamuk, proizvod – majica, razboj za tkanje pamuka, mašina za oblikovanje tekstila, mašina za šivenje tekstila.

Treća grupa: sirovina – drvo, proizvod – ormar, mašina za rezanje drveta, mašina za obradu i oblikovanje daske, spajanje obrađenih djelova.

Četvrta grupa: sirovina – biljna ili životinjska mast, proizvod – sapun, mašina za kuvanje i miješanje, mašina za bojenje i dodavanje mirisa, aparat za oblikovanje (kalup).

Izvještavanje grupa.

Aktivnost 3 (5 min)

Koristeći se tekstom i fotografijama u udžbeniku, str. 76, učenici imenuju alat kojim se sirovina oblikuje u proizvod. Učenici znaju koji zanati postoje u njihovom mjestu ili okruženju, kako se zovu, gdje se obavljaju, koje sirovine koriste zanatlije, na koji način dobijaju gotov proizvod.

Aktivnost 4 (5 min)

Učenici imaju zadatak da na osnovu teksta o turizmu iz udžbenika, str. 77, smišljaju pitanja o turizmu. Zatim ta pitanja izlistaju na nivou odjeljenja. Uz pomoć nastavnika daju odgovore na postavljena pitanja.

Treći čas

Aktivnost 1 (30 min)

Formira se šest grupa (prve dvije grupe – primorska oblast, treća i četvrta grupa – središnja oblast, peta i šesta grupa – planinska oblast).

Zadatak za sve grupe je da pripreme prezentaciju ili izvještaj kojim bi se, na osnovu iznesenih podataka, privukao veći broj turista na određenom prostoru.

- Predstavljaju predio koji turisti treba da posjete: mjesto, prirodu, objekte, aktivnosti kojima se mogu baviti u tom predjelu.
- Imenuju hotel i njegove sadržaje, usluge i ponašanje zaposlenih koji će privući veći broj turista.
- Sastavljaju meni – najbolja tradicionalna jela.

Grupe izvještavaju. Učenici vrednuju prezentacije, predlažu najbolju i obrazlažu svoj izbor.

Aktivnost 2 (10 min)

Učenici razgovaraju o trgovini kao privrednoj grani, o njenom razvoju i značaju. Znaju koje radnje postoje u njihovom mjestu ili okruženju, što se u njima može kupiti, kojih radnji nema u njihovom mjestu.

Aktivnost 3 (5 min)

radna sveska, str. 46, zadaci 1 i 2. Komentarisati odgovore.

6.2. Uticaj čovjeka na prirodu (2 časa)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- vrednuje uticaj privrede na sredinu s ekoloških aspekata
- primijeni vještine planiranja u budućem razvoju prostora u kojem žive

Sadržaj/pojmovi

mijenjanje prirode, prirodna bogatstva

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, karta reljefa, plastelin

Prvi čas

Aktivnost 1 (20 min)

Učenici razgovaraju o prirodnoj sredini, o tome što pruža stanovnicima njihove opštine. Dije se u pet grupa (isti sastav učenika kao kada su pravili skicu svoje opštine). Sve grupe imaju zadatak da uz pomoć skice opštine koju su radili naprave maketu reljefa svoje opštine od plastelina, u koji će unijeti svoje naselje i najveća naselja, saobraćajnice. Učenici se unutar grupe dogovaraju ko će što da unosi u reljef.

Aktivnost 2 (25 min)

Predstavnici grupa komentarišu maketu reljefa koji su napravili, upoređuju s ostalima, izdvajaju sličnosti i razlike. Učenici navode načine kojima je čovjek mijenjao prirodu na teritoriji opštine (naselje, saobraćajnica, tunel, vještačko jezero, rudnik), nastojeći da prirodnu sredinu prilagodi svojim potrebama. U udžbeniku (str. 80) učenici pažljivo posmatraju šemu: *Načini na koje ljudi mijenjaju prirodu* i komentarišu podatke na nivou odjeljenja.

Drugi čas

Aktivnost 1 (20 min)

Učenici čitaju tekst o tunelu Sozina (udžbenik, str. 79) i o nekontrolisanom lovu na Skadarskom jezeru (udžbenik, str. 80). Jedna grupa učenika dobija tezu – Za uticaj čovjeka na prirodu; a druga – Protiv uticaja čovjeka na prirodu. Učenici zapisuju na papir što više činjenica za tezu koju brane. O svakoj činjenici diskutuju u okviru grupe, a zatim pripreme mišljenje o datoj tezi. Učenici koji nijesu dio grupa bilježe činjenice (u dvije kolone) koje su i za uticaj i protiv uticaja čovjeka na prirodu. Važno je da svaki učenik ima svoju listu bilježaka. Njihov je zadatak da, tokom debate, formulišu pitanja koja će postaviti grupama nakon debate.

Između učenika se razvija debata u kojoj svako brani svoje stavove, argumentovano.

Razumiju da je odnos čovjeka prema sredini u kojoj živi veoma važan za očuvanje zdrave prirodne sredine. Razumiju da je čovjek glavni zagađivač prirode, a samim tim ugrožava sopstveni opstanak.

Na osnovu iznijetih zaključaka u debati i odgovora na postavljena pitanja, učenici vrednuju uticaj čovjeka na mijenjanje prirode u opštini, s ekoloških aspekata, ocjenom od 1 do 5, pri čemu je 5 najveća ocjena.

Aktivnost 2 (25 min)

Formirati pet grupa. Grupe imaju zadatak da, uz pomoć nastavnika, planiraju budući razvoj svog mjesta. Na primjer, jedna grupa planira razvoj saobraćajnica, druga grupa uređenje zelenih površina, treća grupa uređenje sportskih terena, četvrta grupa razvoj dječjih kulturnih centara, a peta vrtića i škola.

Izvršavanje grupa. Razgovarati o zadovoljavanju potreba stanovništva uz očuvanje prirode.

6.3. Značaj zdrave životne sredine (1 čas)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- analizira stepen ugroženosti životne sredine i razgovara o nužnosti zaštite prostora
- objasni značaj bezbjedne i zdrave životne sredine koju karakterišu dobro uređene javne i zelene površine

Pojmovi/sadržaji:

životna sredina, zagađivanje, zagađivači

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, radna sveska, fotografije zagađivača vode, vazduha i zemljišta u opštini, kratki izvještaji o zagađivačima, fotografije koje prikazuju uređenost/neuređenost naselja

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici komentarišu rečenicu „Čovjek ima pravo da koristi prirodu, ali i obavezu da je čuva“. Učenici navode što čini prirodu, zbog čega je koristimo i objašnjavaju zašto moramo da je čuvamo.

Aktivnost 2 (10 min)

Po dvije grupe rade isti zadatak.

Prva i druga grupa imaju zadatak da na osnovu udžbenika, str. 82–85, ukažu na:

- načine zagađivanja vazduha;
- imena najvećih zagađivača vazduha u opštini;
- načine koji mogu dovesti do smanjenja zagađivanja vazduha;
- načine na koje oni mogu doprinijeti čistijem vazduhu.

Treća i četvrta grupa imaju zadatak da na osnovu udžbenika, str. 82–85, ukažu na:

- načine zagađivanja voda;
- imena najvećih zagađivača voda u opštini;
- načine koji mogu dovesti do smanjenja zagađivanja voda;
- načine kojima oni mogu doprinijeti očuvanju voda.

Peta i šesta grupa imaju zadatak da na osnovu udžbenika, str. 82–85, ukažu na:

- načine zagađivanja zemljišta;
- imena najvećih zagađivača zemljišta u opštini;

- načine koji mogu dovesti do smanjenja zagađivanja zemljišta;
- načine kojima oni mogu doprinijeti čistoći zemljišta.

Aktivnost 3 (10 min)

Izveštavanje grupa. S obzirom na to da su po dvije grupe imale isti zadatak, izvještaj jedne grupe komentariše i dopunjuje druga grupa s istim zadatkom. Dodaju izvještaju činjenice koje se razlikuju. Bilješke kače na pano. Na osnovu istaknutih informacija vrednuju odnos prema životnoj sredini u opštini.

Aktivnost 4 (10 min)

Učenici razgovaraju o otpadu kojim se ugrožava priroda: ko ga i kako pravi, gdje se i kako uočava i slično. Učestvuju u razgovoru o tome da li se otpad može iskoristiti, koji i kako neće štetiti okolini. Što znaju o reciklaži?

Razumiju što se postiže reciklažom:

- čuvamo okolinu od zagađivanja ostavljajući: plastične flaše, limenke, staklo, papire u za to predviđene kontejnere;
- štedimo prirodna bogatstva koja su ograničena a koja su neophodna za stvaranje navedenih predmeta.

Aktivnost 5 (10 min)

Učenici posmatraju i analiziraju jednu ili dvije fotografije o uređenosti naselja. Npr. uredni kontejneri, razbacano smeće oko kontejnera, lijepo uređeno dvorište javne ustanove, neuređeno dvorište javne ustanove, poplavljena ulica, „okićeno“ drveće smećem, „okićene“ obale rijeka smećem, čiste obale rijeka, uređena i neuređena ulica itd. Učenici upoređuju, komentarišu ambijent prikazan na fotografijama. Navode primjere iz svog okruženja. Vrednuju uređenost svog naselja i naselja u kojima su boravili.

6.4. Duh mjesta (2 časa)

Ishodi učenja	Tokom učenja učenik će moći da: <ul style="list-style-type: none">– promovise „duh mjesta“ zaštitom i unapređivanjem prepoznatljivih osobina prostora (istorijska arhitektonska zdanja i urbana struktura)
Sadržaj/pojmovi	„duh mjesta“, arhitektonska zdanja
Nastavna sredstva i pomagala	udžbenik, radna sveska, CD
Napomena	U priručniku je predstavljena Podgorica, a predlažmo da se više vremena posveti karakteristikama i duhu svog mjesta.

Aktivnosti učenika

Aktivnost 1 (10 min)

Učenici slušaju izvornu narodnu pjesmu prepoznatljivu za to mjesto. Razgovaraju o sadržaju pjesme, izvođaču. Učenici prepoznaju pjesmu kao dio kulture svog mjesta.

Prisjećaju se što su kulturno-istorijski spomenici, nematerijalna kulturna baština, materijalna kulturna baština. Navode kulturno-istorijske spomenike svog mjesta.

Aktivnost 2 (35 min)

Koristeći se tekstom (udžbenik, str. 87), učenici bliže određuju pojam „duh mjesta“ (priče, sjećanja, vjerovanja, usmena predanja, izvođačka umjetnost; prostor koji ga određuje: kulturno-istorijski spomenici i urbana struktura).

Po dvije grupe rade isti zadatak.

Prva i druga grupa imaju zadatak da, koristeći se tekstom i fotografijama (udžbenik, str. 87–89), zapišu i kratko predstave kulturno-istorijske spomenike Podgorice.

Treća i četvrta grupa imaju zadatak da, koristeći se tekstom (udžbenik, str. 89), kratko predstave način života u staroj Podgorici.

Izveštavanje grupa. Razgovaraju o arhitektonskim zdanjima i urbanoj strukturi mjesta. Razgovaraju o običajima, legendama, humoru svog mjesta.

Domaći zadatak: Učenici imaju zadatak da istraže duh svog mjesta (udžbenik, str. 89) i na osnovu toga napišu kratak tekst.

Na jednom od sljedećih časova svi učenici čitaju svoje tekstove. Koristeći se naučenim, prave plakat: *Duh mog mjesta*.

6.5. Uloga saobraćaja u razvoju privrede Crne Gore (2 časa)

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni ulogu saobraćaja u razvoju privrede Crne Gore
- uporedi prednosti i mane različitih vrsta transporta i objasni koje efekte na životnu sredinu imaju moderna prevozna sredstva
- razvija kritičko mišljenje

Sadržaj/pojmovi

saobraćaj, putnički saobraćaj, teretni saobraćaj, drumski saobraćaj, željeznički saobraćaj, vodeni saobraćaj, vazdušni saobraćaj, poštanski saobraćaj, informacioni saobraćaj

Nastavna sredstva i pomagala

udžbenik, saobraćajna karta Crne Gore, razna upozorenja koja se nalaze u različitim prevoznim sredstvima, tekst koji u kratkim crtama informiše o načinu upotrebe prevoznog sredstva, informacije o voznom redu iz dnevne štampe, listići s informacijama o uslugama Pošte Crne Gore, veb-adrese važnih saobraćajnih centara Crne Gore, informacije o upotrebi interneta, nedjeljni program televizijskih stanica i radio-stanica u Crnoj Gori, dječji časopis

Aktivnosti učenika

Prvi čas

Aktivnost 1 (5 min)

Učenici razgovaraju o vrstama saobraćaja, koristeći šemu iz udžbenika na strani 90, o tome ko ili što se prevozi ili prenosi; o vrstama saobraćaja koje su razvijene u opštini, kao i o onima koje su učenici koristili; o razlici između putničkog i teretnog saobraćaja; o načinima korišćenja poštanskog i informacionog saobraćaja.

Aktivnost 2 (25 min)

Učenici se uz pomoć nastavnika dijele u šest grupa.

Zadaci grupa:

Prva grupa ima zadatak da navede usluge koje se vrše poštanskim saobraćajem.

Druga grupa ima zadatak da navede osnovne karakteristike informacionog saobraćaja.

Treća grupa ima zadatak da navede usluge koje se vrše vodenim saobraćajem. Navode prevozna sredstva, što ili koga prevoze ili prenose.

Četvrta grupa ima zadatak da navede usluge koje se vrše vazdušnim saobraćajem. Navode prevozna sredstva, što ili koga prevoze ili prenose.

Peta grupa ima zadatak da navede usluge koje se vrše drumskim saobraćajem. Navode prevozna sredstva, što ili koga prevoze ili prenose.

Šesta grupa ima zadatak da navede usluge koje se vrše željezničkim saobraćajem. Navode prevozna sredstva, što ili koga prevoze ili prenose.

Izvještavanje grupa.

Učenici pažljivo slušaju i zapisuju nedoumice i pitanja koja će postaviti na kraju izlaganja svih grupa. Nakon izvještavanja grupa, komentarišu izlaganja, postavljaju pitanja i raspravljaju.

Aktivnost 3 (15 min)

Koristeći se informacijama zapisanim na tabli, učenici razgovaraju o značaju svih vrsta saobraćaja, njihovoj povezanosti s drugim granama privrede. Kako razvijenost saobraćaja utiče na poljoprivredu, industriju, turizam, ugostiteljstvo i trgovinu. Kako redovno neodržavanje saobraćajnica, vremenske neprilike ili ljudski faktor mogu uticati na ostale privredne grane.

Zapažaju i zaključuju kako različite vrste saobraćaja utiču na povezanost ljudi raznih krajeva. U nijemu kartu Crne Gore unose simbole luke i aerodroma na odgovarajuća mjesta.

Domaći rad: Putem interneta prikupiti podatke o različitim vrstama saobraćaja. Razgovarati s roditeljima i starijima o njihovom iskustvu prilikom korišćenja određenih vrsta saobraćaja.

Drugi čas

Aktivnost 1 (30 min)

Učenici se dijele u četiri grupe.

Prva grupa dobija zadatak: Navedite prednosti i nedostatke vodenog saobraćaja u Crnoj Gori. Dajte prijedlog na koji bi način, mogao da se poboljša vodeni saobraćaj kako bi doprinio razvoju privrede Crne Gore.

Druga grupa dobija zadatak: Navedite prednosti i nedostatke željezničkog saobraćaja u Crnoj Gori. Dajte prijedlog na koji bi način, mogao da se poboljša željeznički saobraćaj kako bi doprinio razvoju privrede Crne Gore.

Treća grupa dobija zadatak: Navedite prednosti i nedostatke informacionog saobraćaja (informacionih tehnologija) u Crnoj Gori. Dajte prijedlog na koji bi način, mogao da se poboljša informacioni saobraćaj (informacione tehnologije) kako bi doprinio razvoju privrede Crne Gore.

Četvrta grupa dobija zadatak: Navedite prednosti i nedostatke poštanskog saobraćaja u Crnoj Gori. Dajte prijedlog na koji bi način, mogao da se poboljša poštanski saobraćaj kako bi doprinio razvoju privrede Crne Gore.

Grupe izvještavaju.

Aktivnost 2 (15 min)

Razgovaraju o tome kakav uticaj na životnu sredinu imaju moderna prevozna sredstva.

Literatura

- Bakovljević, Milan, *Misaona aktivizacija učenika u nastavi*, Prosveta, Beograd, 1982.
- Bakovljević, Milan, *Aktivna nastava*, Pedagogija, Beograd, 1982.
- Bomon, Emilija, Pimon, Marija Renata, *Tvoja prva knjiga o selu, Mali princ*, Novi Sad, 1999.
- Burić, Dragan, Ivanović, Radomir, Mitrović, Luka, *Klima Podgorice*, HMZCG, Podgorica, 2007.
- Gvozdenović, Slavka, „Aktivno učenje – teorijsko praktični aspekt“, *Vaspitanje i obrazovanje*, Podgorica, br. 3/2001, str. 57–69.
- Hevelka, Nenad, *Učenik i nastavnik u obrazovnom procesu*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2000.
- Ivić, Ivan, Pešikan, Ana, Antić, Slobodanka, *Aktivno učenje 2*, Institut za psihologiju, Beograd, 2001.
- Koprivica, Veseljko, *Leksikon zanimljivosti Crne Gore*, Dan press, Podgorica, 2002.
- Kolsa, Majk i dr, *Naučite da učite*, Kreativni centar, Beograd 2004.
- Krkeljčić, Ljiljana, *Kreativno rješavanje konflikta u učionici*, Ministarstvo prosvjete i nauke, UNICEF, 2000
- Lekić, Đorđe, *Metodika razredne nastave*, Nova prosveta, 2002.
- Ludvig, Kapeler, *Sunce, oblaci, vjetar*, Naprijed, Zagreb, 1967.
- Milović, Z., Mustafić, S., *Knjiga o Baru*, Informativni centar, Bar, 2001.
- Nacionalni atlas Crne Gore*, Vijesti, 2005.
- Podgorica*, monografija, Podgorica, 2003.
- Pristan grad kojeg nema*, grupa autora, NV Pristan, Bar, 2006.
- Rendić-Miočević, Ivo, *Učenik – istražitelj prošlosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2000.
- Savković, Draško, *Narodne nošnje, igre i pjesme u Crnoj Gori*, Muzeji i galerije Podgorice, Podgorica, 2005.
- Školski geografski atlas svijeta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2006.
- Školski atlas fizičke geografije*, Kreativni centar, Beograd, 2003.
- Turistički vodič*, grupa autora, Nacionalna turistička organizacija, Podgorica, 2006.
- Tadić, Milutin, Keković, Vesna, *Geografija za VI razred*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2007.
- Zakon o lokalnoj samoupravi, *Službeni list RCG*, br. 28/04, 75/05
- Zakon o izboru predsjednika opštine, *Službeni list RCG*, br. 42/03
- Zakon o Glavnom gradu, *Službeni list RCG*, br. 65/05
- Zakon o Prijestonici, *Službeni list CG*, br. 47/2008.

Prilog 1

Prilog 2

Prilog 3

Moja mama radi u prodavnici mješovite robe, dok mi je otac zaposlen u Kombinatlu aluminijuma.

Moja starija sestra ide u deveti razred. Starija je od mene samo godinu dana. Ujutro, čim ustane, majka nam napravi sendvič za školu i žurno odlazi na posao, dok nas tata vozi do škole, a zatim ide na posao. Roditelji se zajedno vraćaju kući, ili se majka vraća autobusom ako ostane duže. Majka odmah kuva ručak ili ga je spremila kasno sinoć, a tata za to vrijeme odmara. Poslije ručka mama pere suđe, a tata spava. Moja sestra i ja malo pomognemo u brisanju suđa. Tata ide na rekreaciju, a mama priprema večeru, pegla veš i postavlja sto za večeru. Poslije večere mama pere suđe, a tata gleda televiziju. Mama poslije pregleda naš domaći i razgovara s nama, a tata drijema. Poslije idemo svi na spavanje.

Prilog 4

Moja mama radi u prodavnici cipela, a tata u automehaničarskoj radionici. Ujutro mama i tata zajedno ustaju, tata skuva kafu dok se mama šminka. Kada to završe, mama budi mene i sestru da se spremimo za školu, a tata pere suđe od kafe. Mama i tata zajedno pripremaju doručak i svi zajedno doručujemo. Mama sestra i ja sredimo sto, a tata nas čeka u autu. Prvo odveze mamu na posao, pa nas u školu, a on posljednji ide na posao. Kada se vratimo kući, sestra i ja usisamo stan, istresemo smeće i pišemo domaći. Tata ode po mamu i zajedno se vrata s posla kući. Zajedno pripremaju ručak, zajedno raspremaju sto, nekad tata pere suđe, a nekad mama. Poslije toga ili odmaraju ili idu na rekreaciju, mama u školu plesa, a tata s drugovima igra mali fudbal. Često zajedno idemo u šetnju, nekad u kupovinu i zajedno se vraćamo kući. Večeru spremaju zajedno.

Prilog 5

Prilog 6

Prilog 7

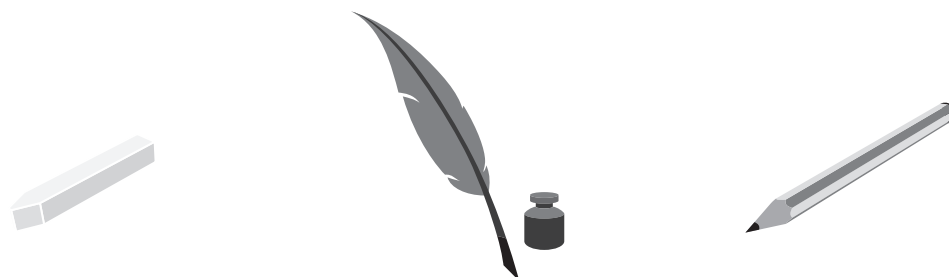
1834. Osnovana prva državna osnovna škola u Crnoj Gori.

1992. Glavnom gradu vraćeno ime.

2006. Crna Gora obnovila nezavisnost.

2019. Organizovana Olimpijada malih zemalja Evrope u Crnoj Gori.

Prilog 8

Prilog 9

Prilog 10

Narodna nošnja

Vještina i znanje izrade i ukrašavanja crnogorske svečane nošnje prenosi se usmeno i praktikovanjem tekovina krojačkog i terzijskog zanata i ručnog rada, šivenja i veza. Crnogorska svečana nošnja izrađuje se tehnikama krojenja, ukrašavanja i tek na kraju šivenjem svakog pojedinačnog, zlatovezom, vezom ili ošvicama ukrašenog, komada muške i ženske narodne nošnje.

Crnogorski zlatovez i vez na crnogorskoj svitnoj nošnji je specifičan, kako u motivima tako i u samoj tehnici. Ošvice su vez na ženskoj košulji crnogorske nošnje.

Materijal, oprema i pribor potrebni za izradu crnogorske nošnje, zlatoveza i veza, uključujući i ošvice, sastoje se od sljedećeg: čoja (čoha), pliš, svileni pliš, svileni i pamučni čenar, igla, zlatni upredeni konac, zlatni tanki upredeni konac, makaze, kalup za kapu i natkapu, pamučno platno, višebojni pamučni i svileni konac i naprstak.

Svaki dio odjeće kroji se i vezom i zlatovezom ukrašava ručno, s velikim strpljenjem, preciznošću i posvećenošću.

Svitna ili svečana crnogorska nošnja predstavlja posebnu vrijednost kulturnog nasljeđa i tradicionalne kulture, zbog ljepote umjetničkog ručnog rada, bogatstva ornamentata i motiva, a posebno i zbog društvenog značaja koji je imala u formiranju nacionalnog i kulturnog identiteta i viševjekovnog opstajanja u kriznim vremenima.

Prilog 11

„Nekada davno, u najstarija vremena, Bog je počeo da pravi zemlju, dugo razmišljajući kako o onome što stvara tako i o narodima koji će na zemlji živjeti. Dijelio je tako on narode po zemlji dajući svakom narodu prostor koji mu je namijenio. Taman je bio pri svršetku posla, kada mu, radujući se učinjenom, priđoše anđeli i pokorno mu se obraćajući rekoše: 'Mili Bože, ostao je jedan mali narod, ali vrijedan narod, dostojan tvoje pažnje!' U tom trenutku Božje obrve se nabraše i na sve strane počeo da grmi i sijeva. Na moru se digoše veliki talasi, a zemljom počeo da duvaju strašni vjetrovi. Nakon toga sve najednom stade, i Bog progovori: 'Ono što sam za sebe ostavio i što nazvah Crna Gora neka bude dom tom narodu. Neka se taj narod zove Crnogorci, a ovo će sada stojim neka se zove Cetinje, a svi oni koji se rode na Cetinju neka budu bogovi, a Cetinje neka je vječna dolina Bogova.'”

Prilog 12

1. Navedite najmanje dva razloga zbog kojih ste se odlučili za učešće u parlamentarnim izborima. Navedite cilj partije Borba za dječja prava. Navedite obećanja koja ćete ispuniti ako pobijedite.
2. Navedite način na koji ćete se predstaviti biračima kao i medije koji će vas predstavljati.
3. Osmislite izborni propagandni slogan – poruku.
4. Pripremite predstavljanje partije u trajanju od 2 minuta.

